

MANİPÜLE EDİLEN ÇAĞDAŞ BEDENİ BEDEN PRATİKLERİ ÜZERİNDEN OKUMAK

Özgül Kahraman

Dr. ozgulkahraman@yandex.com, ORCID: 0000-0003-1165-9380

Bu çalışma, Prof. Tansel Türkoğın danışmanlığında hazırlanan Sanatta Yeterlik tezinden üretilmiştir

Kahraman, Özgül. "Manipüle Edilen Çağdaş Bedeni Beden Pratikleri Üzerinden Okumak". idil, 72 (2020 Ağustos): s. 1202–1217. doi: 10.7816/idil-09-72-02

ÖZET

Bu araştırmada iktidarlarca manipüle edilen çağdaş bedenin mevcut koşulları, beden ve performans sanatına ilişkin uygulamalar eşliğinde ele alınmıştır. Araştırmada toplumsal yaşamın temel niteliği olan beden, tüketim endüstrisi, teknoloji, imaj, ikon, algı yönetimi, gözetim toplumu gibi kavramlar ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Sosyolojik araştırmalardan da izleneceği gibi çağdaş beden hızlı bir kültürel dönüşüm süreci yaşamaktadır. Bu durum geçici mutluklar yaratan sistem ağları tarafından öznenin manipüle edilmesi şeklinde vuku bulmuştur. Tüketim araçlarının statü belirleyici unsurlara dönüştürülmesi, gerçek ihtiyaçların belirsizleşmesine yol açmaktadır. Öte yandan çağdaş toplumun, görüntüsünden memnun olmayan bireylere dönüştüğü ve göz önünde ya da görünür olma arzusu ile hareket ettiği izlenmektedir. Eylemselliğin ve kültürün en seçkin gösterge alanı olan beden, öznenin sahip olduğu ilk ve yegâne nesnedir. Bu nedenle insanlık kendini ifade etme aracı olarak öncelikle bedenini kullanmıştır. Bedenin göstergesel bağlamda öne çıkan ifade biçimlerinden biri sanattır. Sanat üretimi çağının dinamikleriyle şekillenmektedir. Sosyal alan kadar sanatın da vazgeçilmez öğesi olan bedenin, tarihsel süreçte, her dönem konu olarak seçildiği görülmektedir. Beden çağlar boyu sanatın edilgin nesnesi iken teknoloji çağında sanatın öznesine dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: tüketim kültürü, algı yönetimi, metalaşma, beden sanatı, performans, imaj, manipülasyon, beden, gözetim toplumu

Makale Bilgisi

Geliş: 17 Haziran 2020

Düzeltilme: 25 Haziran 2020

Kabul: 13 Temmuz 2020

Giriş

Çağdaş bedenin iktidar tarafından manipüle edilmesini konu alan bu araştırma performans ve beden sanatına ilişkin sanatsal üretimler eşliğinde incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle bedenin sanatsal süreçteki rolünü kısaca gözden geçirmekte yarar var.

Türk Dil Kurumu'nun "canlı varlıkların maddi bölümü" olarak tanımladığı beden, insanın, kendini fark ettiği andan itibaren ilgilenmeye başladığı etkinlik alanı olmuştur. Nesneden canlılığıyla, tüm canlılardan ise bilişsel özellikleriyle ayrı bir yere konumlanan insan bilginin toplayıcısı, taşıyıcısı ve kullanıcısı olarak doğada varlığını sürdürmüştür. İnsanlık, hayatta kalmayı öğrenir öğrenmez yeni arayışların peşine düşmüştür. Bu arayışların en derininde, kendi sınırlarını aşma itkisi yatmaktadır. İnsan, varlık sınırını biyolojik ihtiyaçlarının ötesinde bir şeyler üretmek aşar. Bu bağlamda tarih boyunca insanlık, artı ürün, artı zaman ve artı enerji elde ettikten sonra, temel ihtiyaçlarının dışında, birtakım duygu ve düşüncelerini ifade edebilecek yollar aramıştır. Bu ifade yollarından biri de sanattır. Sanat insanlığın antropolojik olarak dünyada bıraktığı ilk izdir. Somut dünyanın canlı varlıkları arasında sadece Homo Sapiens Sapiens diğer canlılardan farklı olarak soyut düşünmeyi başarmış ve bu yeteneğini nesnelleştirerek paylaşmıştır. Bunun ilk beylik örneklerini mağara duvarlarında görmek mümkün. Sanat, icra edildiği dönemin nabzını tutan bir aktarım unsuru olmuştur. Bilinen ilk bulgular da göstermektedir ki, sanatın konuları arasında beden ön sırada yer almaktadır. Güncel sanatın üretim türlerinden biri olan beden ve performans sanatı, sanatçının bedeni aracılığıyla kendini ifade etmesine olanak sağlayan bir öge olmuştur.

Modernist süreç boyunca sanatsal üretimlerde biçimsel açıdan ele alınan beden, çeşitli şekillere sokularak, soyutlanarak sanata konu edilmiştir. Geleneksel sanat anlayışında beden bir imge olmaktan öteye gidememiştir. Beden, sanatçıya bir temsil aracı olarak yetmez olduğunda ise kendi bedenini sanat nesnesine dönüştürmüştür.

Bedenin, sanatın bir temsil nesnesinden bizzat özneye dönüşmesi 1960'lara tarihlenmektedir. Ancak bedenin sanatsal kaygıyla performe edilmesinin ilk izleri, 20. yüzyılın başlarında, Fütüristlerin etkinliklerinde görülmektedir. Dünya Savaşları sırasında bizzat ulusalcılığın faşizan boyutta destekleyicileri olan Fütüristler konvansiyonel üretimlerin yanı sıra performatif tavırlarıyla ardılı olan yeni oluşumlara öncülük etmişlerdir. Bu atılımın adımlarına ilk olarak Fütürist manifesto yazarı Filippo Tommaso Marinetti'nin söylemlerinde rastlanmaktadır. Marinetti, bedeni sahne sanatları dışında, yeni bir anlayışla ele alınmasını önerdiği açıklamaları 1915'te "Fütürist Sentetik Tiyatro" manifestosu ile yapmıştır. Sanatçılara, çeşitli durumları, fikirleri ve olguları hareket ya da sözcükler ile ifade edecekleri yeni bir anlatım ve aktarım dili önermiştir.

Fütüristler ile iletişim ve etkileşim halindeki Dadacılar da performans ve beden sanatına ilişkin örnekler vermişlerdir. Savaş mağduru, yersiz yurtsuz, üretme ortamları olmayan bu sanatçılar bedenleri aracılığıyla icra edebilecekleri birtakım denemeler yapmışlardır. Örneğin Hugo Ball, Cabaret Voltaire'de Dada manifestosunu okurken performatif bir tavır sergilemiştir. Dadacıların yeni sanat anlayışı şarkı, şiir, dans ve aksiyon içermekteydi. Dadacılar, mantığın yerini mantıksızlığın ve önsezinin alması gerektiğine inanıyorlardı.

Sanatsal bir uygulama alanı olarak 1960'larda yaygınlaşan ancak 1970'lerden sonra bir disiplin olarak kabul gören, performans ve beden sanatı, bedeni edilgin konumdan etkin konuma geçirmiştir. Böylece beden ilk kez tiyatro, opera, bale gibi sahne sanatları dışında yeni bir sanatsal ifadenin öznesi haline gelmiştir. Beden, hem özne hem de nesne potansiyeni bir arada taşıyarak performans ve beden sanatçılarının yaşamsal deneyimlerini aktarmadaki en doğal aracına dönüşmüştür. Zaman zaman bedenin sınırlarını zorlayan, gösteriye yönelik bu uygulamalarda sanatçı, izleyiciyle bu deneyimini en reel şekilde paylaşmaktadır.

Performans ya da beden sanatçısı, alımlayıcıya aktarımını, gerçeklikle bağlantılı olarak, herhangi bir aracı unsur kullanmaksızın, yaşamın tüm dinamizmi içinde, başka bedenleri ya da kendi bedenini bir sanat nesnesine dönüştürme pratiğiyle aktarır.

Güçlü sosyal eleştiriler barındıran beden sanatı ve performans uygulamalarında bedeni, her tür müdahalenin mecrasına dönüştüren, belli zihinsel durumları tetiklemek için bedenin sınırlarını uç noktalara taşıyan sanatçılardan birkaçı, Marina Abramovic, Chris Burden, Vito Acconci, Stelarc, Ron Athey, Orlan'dır.

Sosyal Yaşamda Görüldükçe Kaybolan Beden: Tüketen/Tüklenen Beden

Toplumlar uygarlaştıkça, bedenin görünümü, alışkanlıkları ve algılanış biçimi değişime uğramıştır. Her koşula uyum sağlayan beden (varlık), kendi dışında, siyasal ve toplumsal atmosfere göre şekillenen bir metafor olmuştur.

Değişen sanat, siyaset, toplum modelleri ona yeni biçim ve anlamlar yüklemiştir. Beden, Ortaçağda yasaklı, sanayi devrinde makineleşen, postmodern dönemde ise arzulanan nesne modelleriyle ön plana çıkmıştır.

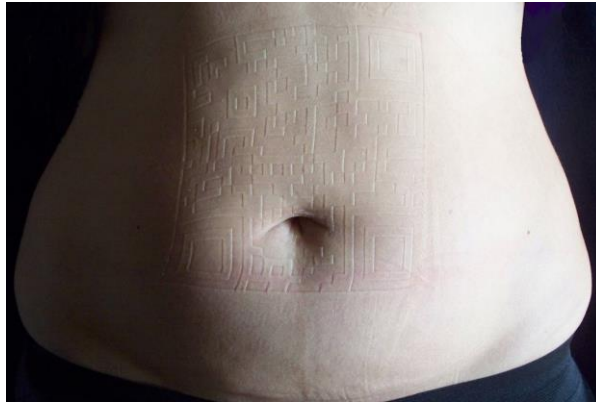
Modernizm öncesi inançsal pratikler üzerinden değerlendirilen beden, zihin kadar önemsenmemiştir. Modernizm sürecinde ise sosyolojinin konusu öncelikle ekonomiye dayalı meseleler iken, beden daha çok bilimsel açıdan incelenmiştir. Beden, 1980'den sonra sosyolojinin ele aldığı bir disiplin haline gelmiştir. Böylece beden biyolojik yönünün yanı sıra, kültürel ve tarihsel yönleriyle ve sosyal hayatın içinde varoluş biçimiyle birlikte incelenmiştir.

Toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümler bedene yansımakta ve yön vermektedir. Postmodern süreçte beden temel bir çalışma alanı olarak ele alınmaktadır. Modern toplumun bedeni ile postmodern toplumun bedeni arasında sosyolojik farka değinen Sosyolog Zygmunt Bauman, modern toplumun üretme kapasitesi ile postmodern toplumun ise tüketme kapasitesi ile değerlendirildiğini belirtir. Postmodern toplum, bedensel ve yaşamsal arzular, hazlar, deneyimler ve duyular ile iç içe değerlendirilmektedir (Akt. Nazlı 2009: 67). Bu değişim çeşitli toplumların kültürel yapısında değişiklikler meydana getirmiştir.

Her toplum kendine içkin öznel değerlere sahiptir. Bir toplumun kültürünü oluşturan unsurlar, geçmişten bugüne taşıdığı miras, yani ortak duyuş ve düşünüşten meydana gelmektedir. Kültür, kapsadığı toplumun gelişmişlik düzeyine vurgu yapan bir göstergedir. Her toplumun yarattığı değer ve düşünsel birikimler değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenler alt kültür, üst kültür, halk kültürü ve günümüze vurgu yapan popüler kültür vb gibi kategorilere ayrılmaktadır. Toplumlara birbirinden ayıran önemli özelliklerden biri farklılıklarıdır. Farklılıklar öznel değerleri açığa çıkarmaktadır, ancak günümüzde farklı kültürler benzer özellikler yansıtır hale gelmiştir. Kısacası, Fransız düşünür ve sosyolog Jean Baudrillard'ın (2008: 125) deyişiyle "kültür artık kalıcı olmak için üretilmez". Bedenin biçimlenmesi ve temsil edilmesinde kültürel yapı önemli etkiye sahiptir.

Beden organik formunun yanı sıra toplumsal yönüyle sorgulanan ve sınıflandırılan bir yapıdır. Bedenin toplumsal yönü, kültür, siyaset, inanç sistemi ve ekonomi gibi etkenlerin beden politikaları ve pratikleri temel alınarak incelenmektedir. Beden toplumsal deneyimlerin yanı sıra içinde yaşadığı kültürün normları tarafından da şekillenir.

1980'lerden sonra uluslararası çapta fikir ve kültürlerde benzer niteliklerin artmaya başladığı göze çarpmaktadır. Bu durum küreselleşme olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşme, kültürel, siyasal, teknolojik ve ekonomik boyutları olan bir olgudur. Küreselleşme ile meydana gelen güncel ortamda bedeni şekillendiren önemli unsurlar tüketim endüstrisi ve teknolojidir. Teknolojinin ve tüketim endüstrisinin bedeni sınıflandıran koşullara etkisi gün geçtikçe daha hissedilir boyutlara ulaşmıştır. Yaşamımızın her alanına nüfuz eden teknoloji bedenin işlevi ve içeriğini yeniden inşa ederken; tüketim endüstrisinin bedeni dönüşmeye ve sisteme uyumlu hale gelmektedir. Tüketim çağının önemli bir sembolü niteliğindeki *Karekod* (Resim 1) beden üzerinde cisimleşerek teknoloji ve tüketim endüstrisinin kontrolü altındaki bedenin nesnelleşme durumunu ele almaktadır. İnsanlığın, hep beraber, büyük bir gayretle yarattığı yapay evrende, beden de araçsallaşan ve nesne gibi değer biçilen bir aktarım elemanına dönüşmüştür.

Resim 1. Özgül Kahraman, *Karekod*, beden üzerine kaşe baskı, 2017

Dört bir yanı kuşatan kitle iletişim araçları, her kültürü, her kitleyi ikna edici öğeler barındıran mesajlar yaymaktadır; medya, tüketim praksiyi yaratmaktadır. Toplumun maruz kaldığı reklamlar, her kültüre yakın mesafede durarak manipülatif mesajlarını, sempatik imajlarla harmanlayarak yayılıma hazır hale getirmekte ve zihinlere kazıyarak kalıcılığını sağlamaya çalışmaktadır. Temel amaç ihtiyaçtan fazla üretilen ürünleri hedef kitlesinin tüketmesini sağlamaktır.

Üretilen ürünlerin pek çoğu gerçek ihtiyaçlara karşılık gelmez, sadece arzuları dindirmeye yönelik ürünlerdir ve eksikliğin yaşamsal yönde herhangi bir önemi söz konusu değildir. Alman filozof ve toplumbilimci Theodor Adorno'ya (2014: 107) göre, reklamın kültür endüstrisindeki zaferi: tüketicinin, sahte olduklarını gördüğü halde, bastırılması zor bir istekle kültür metalarını almaya ve kullanmaya devam etmesidir. Tüketimi yaşamın gerekliliği, mutluluğun kaynağı haline getiren birey tüketime hazır ürünü tüketerek kendisinden beklenen görevi yerine getirmektedir. Böylece her bir birey kapitalist ekonominin çarklarının dönmesi için gerekli katkıyı sağlamış olur. Çeşitli uyaranlar toplumu bu şekilde güdülemektedir.

Tüm dünyada meta üretiminin merkeze alındığı bir çağı yaşamaktayız. Meta üretiminin endüstrileşmesi kültürün standartlaşmasına neden olmaktadır. Kültürün standartlaşması, kültürün homojenleşerek özel değerlerinin zayıflamasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin avantajları kadar dezavantajları da vardır. Bu bağlamda küreselleşmenin toplumlarda bireyselleşme ve yabancılaşma şeklindeki olumsuz etkilerinden söz etmek mümkün.

Meta üretiminin ihtiyacın üstüne çıktığı andan itibaren kapitalist ekonomi, küreselleşmenin tüm olanaklarını akıllıca kullanmıştır. Bedenin şekillenmesinde de küreselleşme olgusu büyük paya sahiptir. Kapitalist ekonomi, önce yapay ihtiyaçlar yaratmakta, ardından teknolojinin olanaklarıyla hedef kitlesine ulaşarak taleplere cevap vermektedir. Geleceği yazar Alvin Toffler'ın (1996: 66) ifadesiyle, günümüzde, "geçici ürünler, geçici yöntemlerle, geçici ihtiyaçlar için üretilmektedir. Geçici eğlentilerin yapay kökenlere dayandığı gerçeği onların önemlerini azaltmamaktadır". Kapitalist ekonomi, ihtiyaç fazlası üretimin, tüketimini sağlamak üzere, tüketicinin satın alma arzusunu canlı tutmaya çalışmaktadır.

Toplumsal statünün belirleyicisi gibi görülen tüketim araçları, insanlığı kontrolü altına almıştır. Bu koşullar altında temel ihtiyaçlar, yani öncelikli ihtiyaç sıralaması değişkenlik göstermektedir. Böylece gerçek ihtiyaçlar ile sahte ihtiyaçlar arasındaki ayırım ortadan kalkmıştır. İmajlar dünyasında, ihtiyaçtan ziyade toplumsal statüyü yükseltici araçlar tüketime yönelik tercihleri belirlemektedir. Kişinin toplumsal statüsü giyindiği markaya kadar indirgenmiştir. Yanılsamanın hakim olduğu tüketim evreninde markalar birer prestij metasına dönüşmüştür. Tüketicilere reklamlar aracılığıyla verilen mesaj şöyledir; "kullandığın marka kadarsın", "ne kadar tüketiyorsan o kadar varsın". İyi bir tüketici olmak neredeyse prestij kazandırıcı bir nitelik olarak değerlendirilmektedir. Tüketici, prestij kazanacağına inandığı ürünü tüketerek kendini ayrıcalıklı bir yere konumlandırmakta ve özel hissetmektedir. Bu açıdan bakınca, tüketmek, birey için bir zorunluluğa dönüşmektedir. İnsani ilişkiler yerini maddelerle ilişkiye bırakmıştır. Artık geçerli ahlâk, tüketim etkinliğinin ta kendisidir (Baudrillard 2008: 279). Markanın yarattığı gösterişe dayalı yaşam şekli bireyi kontrolü altına alarak kendi realitesini aşar, onu yanılsamaya dayalı yeni bir yaşam şekline doğru iter. Kısaca, birey nesnelere kişi üzerindeki gücünden ne kadar çok endişeleniyorsa, o kadar çok bireysellikten mahrum ve nesnelere kontrolü altındadır. Nesnelere ilişki arzu boyutuna ulaşınca kullanmanın ötesine geçer; o artık ihtiyaç boyutunu aşmıştır. Kişi onu tüketmek, ötekilikten soymak, kendi mülkü haline getirmek ister. Ya da sindirmek, onu bedeninin bir parçası, kendisinin bir uzantısı haline getirmek ister (Bauman 2005: 204). Nesnelere bağın güçlenmesi bir tür yaşam tarzına dönüşmekte ve simülatif yaşamın nesnesine dönüşen özneler günün koşullarına bilinçli ya da bilinçsizce kucak açmaktadır.

Teknoloji Çağında Yeniden Tasarlanan Beden

Günümüzde, Orta Çağ'ın "dogmatik" anlayışının bir başka tezahürü ile karşı karşıyayız: ikon. İkon, insanın eleştirisiz ve tartışmasız kabul ettiği, bağlandığı ve saygı duyduğu nesne olarak tanımlanmaktadır. Hıristiyan inanışında ikon, özellikle İsa ya da Meryem Ana'yı konu alan resim ve heykellere verilen addır. Geçmişte kutsal olana duyulan saygı ve bağlılığa verilen ad iken, günümüzde anlamca değişime uğramıştır. "İkon" ile "dogma" arasındaki ortak nitelik, her ikisinin de sorgulanmaksızın kabul edilen anlamına gelmeleridir. Biri zihinsel diğeri nesnel nitelik taşır. Çağdaş dünyada ikonlar, sorgulanmaksızın kabul gören, sürekli göz önünde olan, zihnimize kazınmış görsel imajlardan oluşur. Toplum için örnek niteliği taşıyıp taşımaması öncelikli kaygı değildir. Örneğin, Marilyn Monroe, Madonna, Michael Jackson gibi medyatik, göz önünde insanlar ikon haline gelmiştir. Kötülüğün Şeffaflığı adlı kitabında Baudrillard (2010b: 25), Trans-seksüel başlığı altında ikon olarak görülen

birkaç ismi şöyle değerlendirmektedir;

Tensel dış plazma olan Ciccioletta, Madonna'nın sahte nitrogliserinine ya da Michael Jackson'un erdişi ve Frankeştainvari cazibesine ulaşıyor burada. Hepsi de erotik görünüşleriyle cinsiyetlerine ilişkin belirsizliklerini gizleyen, değişebilir yaratıklar, eşcinseller, genetik olarak barok varlıklardır. (...). Michael Jackson değişen ve yalnız bir yaratıktır; evrensel olduğu için kusursuz bir meleziğin öncüsü, ırklar sonrasının yeni ırkıdır.

Seçeneklerin birey dışında belirlendiği güncel ortamda, kapitalist ekonominin yarattığı kültürel normlar, fark ettirmeden topluma dayatılmakta, birey adına seçimler yapılmaktadır. Estetik cerrahi bedendeki eksiklik ya da fazlalıkları belirleyerek gidermek, kozmetik sektörü öncelikle yüzde görünmesi/görünmemesi gerekenleri birey adına belirlemek, tekstil sektörü bedene uyanı değil, kendi seçkisini bedenlere giydirmek için çaba sarf etmektedir. Birey günün koşullarına uyum sağlayarak (modaya uyarak) kendince toplumun seçkin bir üyesi mertebesine yükselmektedir.

Moda, belirli bir zaman ve durum için tüketici tarafından uyarlanmış geçici döngüsel fenomenlerdir. Güncel olan usul veya davranış biçimini kapsayan moda, giyim kuşam, dil, davranışlar, zevkler ve fikirler gibi alanları içermektedir. Moda olgusu birçok ürün ve hizmet seçeneğiyle tüketiciyi istila etmektedir. Modanın birey üzerindeki önemi ve yetkinliği günden güne artmaktadır, bu durum moda sektörünün talep gördüğünü ve günden güne güçlendiğini göstermektedir. Giyim, moda odaklı davranışın klasik ürünüdür, ancak zamanla tüketicilere dokunur hale gelmiştir (Sproles 1981). Geçmişte özellikle giyim alanında moda olarak sunulan ürünler yılda bir değişirken son yıllarda mevsimsel olarak değişerek tüketimi teşvik etmektedir.

Çağdaş toplumun neredeyse her öznesi, tüketim kültürü dinamikleri ile şekillenmektedir. Birey yaşam şeklini kendi seçimleriyle sürdürdüğüne inanmaktadır. Oysa imajın paha biçilmez bir olguya dönüştüğü günümüzde, özellikle gelişmekte olan toplumlarda, her bir birey, kendi dışında, kendi olmayana dönüşmeye çalışmaktadır. Yaşama dair öncelikler, neredeyse özne dışında belirlenmektedir.

Toplumsal normların beden üzerindeki hegemonyası içsel denetimi aşarak dışsal denetime yol açmaktadır. Kişi bedenini dış bakışla denetlemekte, şekillendirmektedir. Mevcut halinden memnuniyetsizlik neredeyse çağın hastalığı haline gelmiştir. Kapitalist ekonominin beden üzerinden bireye empoze ettiği "görsel doyuma ulaşma" isteği, dindirilmesi gereken bir arzu halini almıştır. İmajın önem kazandığı kapitalist toplumda beden zihnin önüne geçmiş vaziyettedir. Kişi, zihinsel doyumunu bedensel görünümü üzerinden sağlamaya çalışmaktadır.

Günümüzde neredeyse bir fetiş nesnesine dönüşen beden, sağlık sektörü tarafından umarsızca ele alınmakta gençlik ve güzellik vaadiyle tüketicisine hizmet sunmaktadır. Bedensel yaş ile biyolojik yaşın birlikteliği sona erdiği çağdaş bedende genç ve güzel görünmek sağlıklı olmak ile eşdeğerdir. Bu algının yaratıldığı toplumda yaşayan, metalaşmış beden, genç görünümünde uğradığı her kayıp için endişe duyarak çözüm yollarını estetik cerrahi ya da kozmetik sektöründe aramaktadır. Bu durum, bedeni güzelleştirmek üzere çalışan her sektör için çarkların dönmesini sağlayan bir mekanizma oluşturmaktadır.

Kendimize arşivlerde, bir anıda, bir tasarı ya da gelecekte kimlik arayacak zamanımız yok artık. Bize şipşak bir bellek, doğrudan bir bağlantı, anında doğrulanabilecek bir tür reklam kimliği gerekiyor. Böylece, bugün aranan şey, organik bir denge durumu olan sağlık değil pek: bedenin geçici, hijyenik ve reklamlardaki gibi pırıldaması; ideal bir durumdan çok bir performans. Moda ve görünüş terimleriyle söylenirse, aranan şey güzellik ya da cazibe değil artık; görüntü (Baudrillard 2010b: 27).

Güzel görünmenin zorunluluk haline geldiği bir çağ yaşanmaktadır. "Güzellik dinsel bir buyruğa dönüştü. Güzel olmak ne doğa vergisi ne de ahlaki niteliklere bir ektir. Ruhlarına olduğu gibi yüzlerine ve hatlarına özen gösterenlerin temel, buyrukçu niteliğidir. Güzel olmak iş dünyasındaki başarı gibi, beden düzeyinde seçilmiş olma göstergesidir" (Baudrillard 2008: 168). Bedenin görünümünü iyileştirmeye yönelik çalışmalar bedenin tüketim endüstrisinin nesnesi haline geldiğini göstermektedir. Bedenin göstergesel bağlamda bu kadar ön plana çıkması kapitalizmin desteklediği, bizzat körüklediği, itici kuvvet olarak yönlendirdiği bir platformdur.

Sistem tarafından pasifize edilen beden belirsizlik içinde hareket etmekte ve bu belirsizlikten sıyrılacak gücü kendinde bulamamaktadır. Beden bu sistem içinde edilgin bir yapı sergilemektedir. Beden için daha sağlıklıasını, daha güzelini, daha iyisini seçen bir mekanizma mevcuttur. Çağdaş beden kimi zaman estetik bir alanın objesi olarak ele alınırken, kimi zaman da arzu ve zevk nesnesi olarak değerlendirilmektedir. Bedene, diyet, estetik gibi doğal olmayan yöntemlerle müdahale edilmektedir. Trans-estetik bedenlerin rağbet gördüğü günümüzde otoritenin belirlediği kriterlere -ki bu güzellik kriterleridir- bedelini ödeyebildiğiniz sürece sahip olmak mümkündür. Beden algısının tamamen değiştiği postmodern toplumda, moda, tıp, kozmetik gibi endüstri alanları gençlik ve güzellik vaatleriyle kapılarını ardına kadar açmış, tüketicilerini beklemektedir.

Bireye empoze edilen güzellik kriterleri muhtemelen mevcut bedenlerin sahip olmadığı görüntülerden oluşmaktadır. Postmodern çağda ortaya çıkan mutluluk anlayışı temelini arzu ve hazdan almaktadır. Çağdaş bedene dayatılan düşünce, 'ne kadar fit ve güzel görünüyorsan o kadar mutlu olabilirsin' şeklindedir. Hazla elde edilen mutluluk neredeyse yaşamın amacı haline gelmiştir. Arzuların dindirilmesi haz almanın ön koşuludur. Günümüzün önemli bir psikozu kendi halinden memnun olmama halidir. Sürekli diyet yapma ihtiyacı duyan, mevcut halinden hiçbir suretle memnun olmayan kadınlar ve sağlıklı ya da dirençli bir vücuda sahip olmak yerine, belirgin kaslarıyla göz doldurmayı hedefleyen erkekler ile çevriliyiz. Foucault'un deyimiyle bedenimiz artık bizim yaratmak zorunda olduğumuz bir nesne olmuştur. Bedenin, çağın tıbbi ve ticari bir meselesine dönüşmesi bireyin kendine yabancılaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Bedensel algısının değişmesi ve buna bağlı olarak da yeme bozuklukları sıklıklarında görülen artma eğilimi, toplumsal yapının değişimi ile de yakından ilgilidir. Küreselleşme, beslenme alanını etkileyen önemli bir süreç olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmenin hızla ilerlemesi ve toplumları etkisi altına alması beslenme ile ilgili yapılarda değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Bu konuda çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, Fiji adalarında Becker tarafından yapılmış olan bir çalışmaya göre, televizyonun adada yaşayan bireylerin yaşamına girmesiyle birlikte, Batı tipi sağlıksız beslenme sıklığında artış saptanmıştır. Buna bağlı olarak da adolesan kızlarda yeme bozukluklarının daha fazla görüldüğü saptanmıştır. (Aslan 2004: 329).

Bedensel tüketim toplumlarının hem tüketen hem de tüketen öğeleri arasında neredeyse ilk sırada yer almaktadır. İhtiyaç fazlası üretim yapan tekstil sektörü, arzuların, doyumsuz bedenler ararken, spor, diyet, kozmetik, estetik cerrahi gibi alanlar ise görüntüsünden memnun olmayan bedenlere ihtiyaç duymaktadır. Bedeni düzenlemeye yönelik müdahalelerin bir göstergesi olarak tasarlanan *Hedef(siz)* (Resim 2), hasarlı olarak ifşa edilen bedenin hedef alınmasına odaklanmaktadır. Estetik cerrahi her geçen gün bedeni güzelleştirmeye yönelik yeni bir buluşla tüketicisine hizmet sunmaktadır. Yeni bir yöntemi tanıtırken, yöntemin uygulanacağı alanın mevcut halini farkında olarak/olmayarak hasarlı olduğunu ima eden söylemlerde bulunmaktadır. Bu durum bireyde bir yandan bedeninden memnuniyetsiz olma hali yaratırken öte yandan güdümlendiği görüntüye ulaşmak için karşı konulmaz bir arzu beslemektedir. Bedenin mükemmel görüntüye bir an önce ulaşması yönündeki çeşitli uyarılarla -ki bunların büyük oranını teknoloji destekli kitle iletişim araçları, reklamlar oluşturmaktadır- bireye empoze edilmektedir. Diyet, estetik gibi alanlar geliştirdikleri yeni yöntemleri denemek üzere bireylere hasarlı olarak dikte ettikleri bedenleri onarmak üzere hazır vaziyette beklemektedir. Arzu edilen/ettirilen görünüme kavuşturma elçileri olarak görev yapmaktadırlar.

Resim 2. Özgül Kahraman, *Hedef(siz)*, beden üzerine kaşe baskı, 2016

Turner'a göre beden sosyolojisinin önemli niteliklerinden biri olan "iç ve dış beden ayrımı temelinde, nüfus ve bireylerin bedensel ayrımını yapmak ve bedenler üzerindeki düzenleme, kontrol etme ve otorite kurma mekanizmalarını dikkate almaktır" (Akt. Nazlı 2009: 63). İç beden özel alanı, dış beden ise sosyal alanlı temsil etmektedir. Kültür endüstrisi bedeni bir yandan sağlık açısından korumaya (iç beden) çalışılırken, öte yandan sosyal imajı açısından tüketime (dış beden) hazırlamaktadır. Tüketimi teşvik eden dış beden kapitalizmin en önemli nesnesidir. Sağlık, spor, tekstil, kozmetik endüstrisi gibi tüketilmeyi bekleyen pek çok alan bedeni kendi

alanına davet etmektedir. Bu alanlar davet etmekle kalmamakta, ikna etmenin yollarını aramakta, her yolu denemektedir.

21. yüzyıl bilimsel ve teknolojik gelişmelerle dolu, beden sınırlarının zorlandığı bir çağdır. Sadece sanat alanında değil, tıp alanında da bedeni dönüştürmeye yönelik araştırmalardan söz edilebilir. Örneğin, yapay sperm hücreleri oluşturmaya yönelik pek çok araştırma yapılmaktadır. Belki de bu çalışmalar sonunda bir kadının kendi spermini üretmesine olanak sağlayacak türden gelişmeler yaşanacaktır. Karim Nayernia adında bir bilim insanı, ekibiyle birlikte bu konuda araştırmalar ve deneyler yapmaktadır. "Temmuz 2006'da, İngiltere'deki Newcastle-upon-Tyne Üniversitesi'nden biyolog Karim Nayernia ve meslektaşları, kök hücreleri fare embriyolarından fare yumurtalarını dölleyebilecek ve canlı yavrular üretebilecek işlevsel spermere başarıyla dönüştürdüğünü bildirmiştir" (Khamsi, 2007). Genetik araştırmalar adeta geleceğin bedenini hazırlamaktadır. Genetik araştırmalar ve tedavi yöntemlerinde ilaç endüstrisi devreye girmektedir ve bu alan kapitalist ekonomi için önemli, iştah kabartan bir alandır. Kontrolden çıkma risklerine karşı bazı ülkeler bu tür araştırmaları kontrol altında tutacak yasal düzenlemeler yapmaktadır. Hayvanların klonlanmasıyla başlayan dönüşüm sürecinde yönetim tarafında sıkı bir denetimin sağlanması gerekmektedir. Tarımdan endüstriye, sağlıktan çevreye kadar pek çok alanda kullanılan gen teknolojisi avantajlarının yanı sıra dezavantajlarıyla da gündemdedir. Belki de bir süre sonra insanın klonlanması, ya da genetiğiyle oynanması gibi çeşitli durumlar ile karşı karşıya kalmacaktır. Bu gibi durumların yaşama yansımalarının ne şekilde olacağını öngörmek oldukça zordur. *Bir Garip Sancı* ve *Hakiki Deri* (Resim 3, 4) bu varsayımlar sonucu oluşturulmuş çalışmadır. Bir Garip Sancı'da erkek bedeninde cenin şeklinde izi oluşturulurken *Hakiki Deri*'de ise bir başka forma bürünmüş insan derisi göstergesel bağlamda konu edilmiştir.

Resim 3. Özgül Kahraman, *Bir Garip Sancı*, beden üzerine kaşe baskı, 2016

Resim 4. Özgül Kahraman, *Hakiki Deri II*, beden üzerine kaşe baskı, 2019

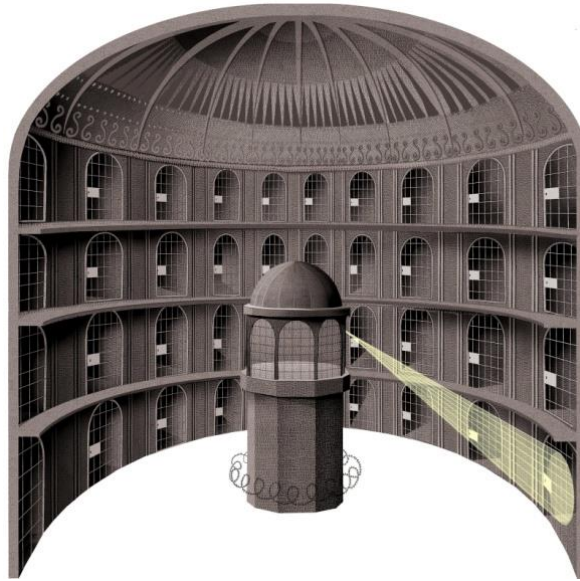
Genetik araştırmalar belki de bedeninin başka bir biyolojik yapıya evrilmesine yol açabilir. Öyle olsa da, bu yeni türe mensup sanatçılar da bu yeni tür üzerinden etkileşimlerini aktarmayı sürdürecektir. Bu bağlamda sanatın, dolayısıyla sanatçının daima çağının yansıtıcısı, hatta bir adım ötede yer aldığı söylenebilir.

Dünya, evren hakkında bilinmeyenleri çözmek, çözdükçe kontrol altına almak, insanoğlunun üzerinde gayretle çalıştığı bir alandır. Doğanın ve doğada yaşayan canlıların kontrolünün tamamen insanı eline geçme ihtimali bile beraberinde geri dönüşü olmayan sorunlar yaratabilir. İnsan eliyle bir yandan doğada yaratılan tahribat, öte yandan biyolojik çalışmalar mevcut boyutlarıyla bile kafaları karıştırmaktadır.

Her Şey Kontrol Altında: Gözetlenen Beden

Michel Foucault'un beden/iktidar incelemelerinde sıklıkla "pasifleştirme ve disipline etme" kavramları ile karşılaşmaktayız. Pasifleřtirme ve disipline etme iktidarın birey üzerindeki otoritesini sağlamak üzere kullandığı yöntemlerdir. Disipline etmenin ön koşulu pasifleştirmektir. Foucault'un da belirttiği gibi, okul, hastane, hapisane, kışla gibi kamusal alanlar iktidarın bedeni kontrol altına alması için en elverişli mekânlardır. Geçmişte bedeninin denetimi ve otoriteye saygı şiddet yoluyla sağlanırken, 20. yüzyılda daha etkili bir yöntem keşfedilmiştir: "gözetleme". Gözetim, iktidar olan sınıfın, toplum üzerinde bir baskı aygıtı olarak devletin ortaya çıkmasıyla başlamıştır (Toker 2016: 62). Gözetlemenin psikolojik açıdan denetimi sağlamada daha etkili yöntem olduğu anlaşılmıştır. Çağdaş toplumda iktidar, söylemine uygun özneler yaratmak için güç kullanmaya ihtiyaç duymamaktadır. Algı yönetiminin hüküm sürdüğü günümüzde iktidar fikirlerini özneye fark ettirmeden empoze etmektedir.

Beden her dönem farklı otoriteler tarafından gözetlenmiş, denetlenmiş ve disipline edilmiştir. Foucault, sürekli bir gözetlenmenin olduğu; bedeninin gözetlenmiyorken bile gözetlenebileceği hissine sahip olduğu bir duruma, Mimar Samuel Bertham'ın kardeşi Jeremy Bentham ile birlikte 1785'de tasarladığı hapisane projesi; Panoptikon'u (Resim 5) bir metafor olarak kullanmıştır. Panoptikon, merkezinde bir kule ve kuleyi çevreleyen hücrelerden oluşan, halka şeklinde bir yapı olarak tasarlanmıştır. Bir gözetleme pratiği olarak Panoptikon, iktidarın bedenler üzerinde hâkimiyet duygusu yarattığı ilk sembolik yapıdır.

Resim 5. Panoptikon, Samuel Bentham hapisane projesi, 1785

Günümüzde iktidarın gözü sadece Panoptikon tasarımıdaki gibi tek bir yapı içerisinde değil, caddelerde, sokaklarda, parklarda, binalarda, kamusal alanlarda; neredeyse her yerdedir. Kısaca, iktidarın gözetleme araçları, yaşamın içine nüfuz etmiş durumdadır. Gözetlenmenin yarattığı etkiyle beden sürekli kontrollü olmak ve kendini düzene uygun göstermek zorundadır. İktidarın cezalandırma ve disipline etme yöntemlerine maruz kalan beden pasifleştirilerek kontrol edilebilen, edilgin varlıklara dönüşmesi sağlanmıştır.

Çağdaş beden Panoptik düzende yaşamını sürmeyi kabullenmiş durumdadır. Dört bir yanı kuşatan kameralar, sabitlendiği yerden sessizce günlük yaşamın içine derinlemesine nüfuz etmekte ve varlığını hissettirmeden toplumu kayıt altına almaktadır. *Görülüyorum, O Halde Varım* (Resim 6) adlı çalışma gözetlenmenin yaşama yansımalarını ironik bir anlatımla ele almaktadır.

Resim 6. Özgül Kahraman, *Görülüyorum, O Halde Varım*, dil üzerine kaşe baskı, 2019

Tüketim odaklı yaşam şekliyle yeniden inşa edilen beden gözetlenmekten çoğunlukla rahatsız olmamakta, aksine haz duymaktadır. Dil üzerine kaşe basma yöntemiyle elde edilen görüntü, çağdaş bedenin görünür olma hevesini çarpıcı şekilde ele almaktadır. Dil üzerindeki görüntü ağız içine tekrar girmesi ile son bulacaktır, tıpkı çağdaş bedenin bir görünüp bir kaybolması gibi.

Gözetlemenin hem amacı hem de sonucu olarak, kontrol altına alınan beden, iktidar ve tüketim araçlarının etkisiyle yeniden şekillenmektedir.

Resim 7. Surveillance Camera Man, video kaydı, 2018

Gözetlemenin sanatla ilişkisini irdeleyen, Surveillance Camera Man (kendini bu şekilde adlandırmaktadır) adlı performans sanatçısı, gözetleme pratikleri içeren performanslar gerçekleştirmektedir. Elinde bir kamera ile rastgele ortamlara dalarak karşılaştığı insanları kamerasına kaydetmektedir (Resim 7). Sanatçı kamerasını gizlemeksizin cadde, sokak, okul, restoran vb. mekânlarda insanlara yaklaşıp çekim yapmaya çalışmaktadır. Kamera ile karşı karşıya kalan insanların neredeyse tümü durumu sert tepkilerle karşılar ve sanatçıyı uzaklaştırmaya çalışır. Karşılarında kararlı bir kameraman olduğunu gören insanların tepkisi daha da sertleşir. Bu tepkilere rağmen sükûnetini koruyan Surveillance Camera Man "sakin ol", "kafanız karışmış gibi" ya da "sadece video çekiyorum" şeklinde cümleler kurarak kayda devam etmektedir. (SurveillantCameraMan, 2013). Kaydı hiçbir koşulda –kayda alınanlar tarafından dövülürken bile- durdurmeyen sanatçı bu hırçınlaşan kişilere bir soru yöneltmektedir: “Neden şuradaki duvara sabitlenmiş kameradan değil de, bu kameradan rahatsız oluyorsun?”

(Kutluer 2016: 51). Anlaşılan o ki sanatçı, çekim sırasında yaşadıklarını ve yaşattıklarını bu çok önemli soruyu sormak ve toplumun dikkatini gözetlenme konusuna çekmek için göze almaktadır.

Çağdaş beden gözetlenmekten bir yandan haz duyarak talep etmekte, öte yandan reddetmektedir. 1960'larda, Andy Warhol'un, oldukça derin bir toplum psikolojisi okuması gibi gözükken, "Herkes bir gün 15 dakikalığına ünlü olacaktır" şeklindeki öngörüsü güncel ortamı özetlemektedir. Bireyin göz önünde olma arzusu ve medyanın dikkat çekici durum ya da olaylara karşı zaafı, bu iki grubu ortak paydada buluşturmaktadır. Bu durum medyatikleşen bir kültüre doğru gidildiğini işaret etmektedir.

Çağdaş beden, göz önünde, görünür olma arzusunu dizginleyememektedir. Bu bağlamda teknolojinin tüm olanaklarından yararlanmaktadır. Sosyal medya, teknoloji üzerinden görünürlüğü sağlayan önemli araçlardan biridir. Sosyal medya bedenini yeni yüzünü temsil eden aracı bir unsura dönüşmüştür; çoğunlukla kişinin, kendi olmayan ama olmak istediği yüzünü temsil etmektedir. Beden, teknolojik araçların da etkisiyle içinde yaşadığı toplumdan yavaş yavaş kendini soyutlamakta, teknolojiyle yarattığı yeni bir dünyaya adım atmaktadır. Bu sanal ortamda kendini yeniden var etmek için çabalarken fark edilmek, beğenilmek son derece önemli bir mesele haline gelmiştir. Kısacası çağdaş toplum, reyting toplumu haline gelmiştir.

Yüz de Yüz (Resim 8), bedenini yeni temsilinde aracılık eden sosyal medya araçlarının sembollerini içermektedir. Beden, bir yandan bu tür sosyal medya araçları üzerinden kendini sergilemekte, öte yandan da bilinçsizce kendini sorgulamaktadır. Ancak bu sorgulama bilinçli bir eylem olmadığı için sonuçsuz kalmakta ve bireye katkı sağlamamaktadır. Beden, insanlık tarihinde ilk kez bu boyutta göstergesel bir nesne modeline dönüşmüştür. Görüntünün ötesine geçmeyen, kendi olmaktan uzak bu hal bedensizleşmiş bedendir. "Her kişi kendi görüntüsünü arıyor. (...) Varım, buradayım değil; görülüyorum, bir imajım; bana bak, bak! Narsisizm bile değil bu; sığ bir dışa dönüklük, herkesin kendi görünüşünün menajeri haline geldiği bir tür reklamcı saflığı" (Baudrillard 2010b: 27). Böylece beden, bakılmayı sağlayacak, dikkat çekici unsurlara sahip bir nesne olmaya yönelmektedir. Bu durum tüketimi teşvik etmektedir. Tüketimi teşvik eden, önemli bir unsur haline gelen imaj kültürü, bedeni, görünür ve beğenilir kılmak üzere kişiyi tüketime yönlendirerek bedeni maddileştirmektedir. İmaj bir araç olmaktan çıkıp amaç boyutuna ulaştığıdaysa kişi kendine yabancılaştırmaktadır.

Resim 8. Özgül Kahraman, *Yüz de Yüz*, beden üzerine kaşe baskı, 2019

Teknoloji, toplum kadar iktidar ve kapitalist ekonominin de başvurduğu ve kullandığı bir araçtır. İktidar ve kapitalist ekonomi daima özneyi kontrolü altında tutmak ister. Kitleleri kontrol ve manipüle etmek için çağa uygun araçlardan yararlanır. 21. yüzyıl, bedenden ziyade zihnin kontrol altına alınmasına yönelik gelişmeler çağıdır. Algı yönetimi olarak adlandırılan bu kontrol mekanizması ile öznenin almak istediği verimi ya da vermek istediği mesajı fark ettirmeden iletmektedir. *Dur* (Resim 9), algılara yönelik istilayı konu edinen bir çalışmadır. Güncel beden, zihni istila eden uyaranlardan uzaklaşmamaktadır. Çünkü istila, cep telefonunda, televizyonda, billboardlarda, metro istasyonlarında, caddelerde, sokaklarda, hastanelerde, neredeyse her yerdedir. Beden manipülatif araçlarla çevrelenmiştir.

Resim 9. Özgül Kahraman, Dur, beden üzerine kaşe baskı, 2019

Sanaldan Gerçekliğe Şiddet ve Aşk: Tahrip Edilen Beden

Doğayla uyumlu, kolektif yaşayan, çevreye ya da bir başkasına kendini savunmak dışında zarar vermeyen ilksel topluluklardan bugüne insanlığa ilişkin büyük dönüşümler yaşandı. İnsanın bugüne değin değişmeyen önemli bir özelliği doğadaki tüm canlılardan farklı olarak ele aldığı cinselliğidir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında da belirttiği gibi cinsellik yaşamın temelinde yer almaktadır. İnsanlar hayvanlar gibi sadece doğası gereği cinsel ilişki yaşamaz. Dolayısıyla karşı cinse çekici görünme dürtüsü en eski topluluklardan itibaren mevcuttur. Maslow'un kuramına göre, insanlar dış faktörlerden ziyade kendi içindeki ihtiyaçlarla motivasyon sağlayabilmektedir. Bu motivasyonun göstergesel bağlamda en iyi yansıtıcısı bedendir. İlksel beden ile çağdaş bedenin taşıdığı gösterenler, neden ve amaç bakımından farklı dayanaklara sahiptir. İlksel bedenin yaşamında, toprak, su, bitki, hayvan, tinsellik önem taşıyorken Postmodern bedenin yaşamında ise yapaylık, soyut, ticari göstergeler hüküm sürmektedir. Kısacası insanlık bedenini 'dinsellikten cinselliğe' bir gösterge alanı olarak kullanılmıştır.

Doğanın bir parçası olarak yaşayan ilksel toplulukların aksine çağdaş beden tam da Merleau-Ponty'in söylemindeki gibi kendini "'dünyanın' sayesinde var olduğu şey" olarak görmekte ve bu anlayışla hareket etmektedir. Erich Fromm'a (1990: 14) göre insan doğuştan kötü ve yıkıcıdır. Fromm, insanın, en sevdiği eğlenceden, kendinden daha tehlikeli kişilerden korktuğu için vazgeçen bir katil olduğunu iddia etmektedir. Beden çağdaşlaştıkça fiziki görüntüsü ve davranış kalıplarında çeşitli dönüşümler meydana gelmektedir; bu durum daima olumsuzluğa tekabül etmemektedir. Aksine daha doyumsuz bir hal almaktadır. Bu durumun oluşmasında teknolojik gelişmeler büyük paya sahiptir.

Teknolojinin yaygınlık kazanması, öznenin yaşamının dönüşmesine yol açmıştır. Dijital teknoloji ile erişimi kolaylaşan şiddet dozu yüksek sanal oyunlar ya da şiddeti sıradanlaştıran pornografik içerikli internet siteleri oldukça rağbet görmektedir. Fromm (1990: 20-21), şiddetin en normal ve hastaliksız halinin oyunda ortaya çıkan şiddet olduğuna değinir. Sanal gerçeklik şeklinde yaşanan bu ortam zaman zaman bireyi pasif rolden aktif role taşımaktadır. Günlük yaşamın sanal dünyaya taşınması ya da sanal dünyanın gerçek yaşama taşınması şeklinde yasıma bulmaktadır. Sanal ortamdaki oyunlar aracılığıyla pazarlanan şiddet, sürprizlerden uzak, normal yaşayan insanların sanal yaşamlarında oluşturdukları bir 'fantazi' olmaktan çıkarak, gerçek dünyada da yankı bulan bir tehdit unsuruna dönüşmektedir (Güdüm 2016: 1987). Böylece etik anlayışın bir kenara itildiği, yeni yaşam standartlarının hüküm sürdüğü bir anlayış ortaya çıkmaktadır.

Kültürel kodlarla şekillenen davranış kalıpları manipülatif araçların etkisi altında yeniden şekillenmektedir. Kapitalist ekonomi, çeşitli uyaranlarla manipüle ettiği çağdaş bedeni yönlendirmek üzere algılarıyla oynamaktadır. Böylece, dijital teknoloji gibi çeşitli uyaranların yaşamı dönüştürdüğü postmodern ortamda, insani duyguların abartılı şekilde yaşandığı izlenmektedir.

Algıları yönlendiren uyaranlar teknolojik araçlar aracılığıyla toplumlara ulaştırılmaktadır. Teknoloji, toplumun bedeni ile şiddete yönelik bir ilişki içine girmesinde aracılık etmektedir. Şiddetin sempatik sunuşlarla bir çeşit haz unsuruna dönüştürülerek normalleştirildiği izlenmektedir. Sevginin ve aşkın içinde de şiddete yer veren bu anlayış, bireyselleşen, duyarsız bir toplum yaratımını körüklemektedir. Böylece, daha kolay yönlendirilen,

duyarsız kitleler yaratmak mümkün olmaktadır.

Bedenin acıya maruz kalışını konu edinen *Şiddetli Aşk II* (Resim 10 a,b,c), hisleri zayıflamış öznelerin bir yansıması olarak oluşturulmuştur. Çalışmanın muhatabı bedenin dünya ile temas yüzeyi olan deridir. Deri asırlarca, mesajın yayıldığı bir alan olarak özneyi temsil etmiştir. Bedene yönelik sevgi ve şiddet içerikli temasların iletimini sağlayan ilk muhatap olduğu için sosyal yaşamda bedenle ilişkili her duruma öncelikle deri maruz kalmaktadır. Anthony Giddens'a (2010: 132) göre, "Beden, vurgulandığı gibi sadece "sahip olduğumuz" fiziksel bir varlık değildir; o aynı zamanda bir eylem sistemi, bir praksis tarzıdır. Bedenin duyusallığı doğal eğilimler "haz" ve "acı"nın idaresini ifade eder". Derinin en önemli işlevi bedeni dış etkilerden korumakken zaman zaman derinin korumasız kaldığı durumlar meydana gelmektedir. *Şiddetli Aşk II*'de deride tezahür bulan dış kaynaklı tahribat sözkonusudur

Resim 10a. Özgül Kahraman, *Şiddetli Aşk II*, video performans, 4'30'', 2019

Resim 10b. Özgül Kahraman, *Şiddetli Aşk II*, video performans, 4'30'', 2019

Sırtta ısırık izleriyle oluşturulan kalp formu şiddetin zevk boyutuna ulaşmış halini sergilemektedir. Bu video performans çalışmasında ses unsuru kullanılmamıştır; aksine koyu bir sessizlik hâkimdir. Sessizlik, şiddet unsurunun baskınlığını vurgulamaktadır. Deride sessizce meydana gelen izler kapitalist sistemin baskınlığının izlerini taşımaktadır.

Resim 10c. Özgül Kahraman, Şiddetli Aşk II, video performans, 4'30'', 2019

İktidarın şiddet aygıtları, uysal ve pasifleştirilmiş bir beden yaratma sürecini körüklemektedir. Toplumbilimci ve yazar Anthony Giddens'a (2010: 132) göre beden, özneye özel veya öznenin mahkûm olduğu, içinde yaşadığı bir nesne, huzur ve haz duygularının kaynağı, öte yandan rahatsızlıklar ve gerilimler alanıdır. Bu gerilim iç ya da dış kaynaklıdır; ya da her ikisini aynı anda barındırmaktadır. Şiddetli Aşk II'nin yarattığı gerilim dış faktör olarak değerlendirilebilir ancak her iki ihtimali barındırması da mümkündür. Nitekim beden duygu ve davranışlarını mevcut koşulların talepleri doğrultusunda biçimlendirme eğilimindedir.

SONUÇ

Beden, bir gösterge alanı olarak sanat ve hayatın tüm alanlarıyla sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. Beden tüm sistem ağlarına kolayca uyum sağlayabilmektedir.

21. yüzyılın bilişim ve hız çağı toplumu, arzularını dindirmek üzere tüketmeyi, cinselliği zirvede yaşamak için şiddeti, beğenilmek için estetik cerrahiye, kozmetiği, modayı hayatına dâhil etmekten haz duymaktadır. Özne, toplumsal statüsünü yükseltme, beğenilme ve kendini özel hissetme dürtüsüyle hareket etmektedir. Görünür olmanın dayanılmaz cazibesine kapılan çağdaş beden Baudrillard'ın da dediği gibi kendi görüntüsünü aramaktadır. Nesnelere gibi bedenini de tüketerek görsel imgesini nesnel unsura dönüştürmekten sakınmamaktadır. İmgesinde öncelikle yer edinen imaj, her an yanı başında olan bedendir.

Görünürlülüğün önem kazandığı imajlar çağında birey ön planda olmanın yarattığı hazla tüketim kültürünün bir parçası olmayı seçmektedir. Geçici mutluluklar yaratan, tüketime dayalı güncel ortamda birey tüketmeyi arzuları dindirmenin yegâne yolu olarak görmektedir. Değerler ve nesnelere aynı sona maruz kalmaktadır; "tüketim". Her şeyi hızla tüketen çağdaş bedenin temel sorunu, ihtiyaçlarının kendi iradesi dışında belirlenmesidir. Bazı sosyolojik araştırmalarda çağdaş bedenin, tıbbi ve ticari bir mesele haline geldiği izlenmektedir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insan yaşamına çeşitli şekillerde yansımaktadır/ yansımaktadır. Gelişmenin karşılığı daima olumsuzluğa işaret etmez. Her gelişme pozitif ve negatif sonuçlar barındırmaktadır. Toplumu

izleyen kameralar, bir hırsız ya da katili tespit etmeye katkı sağlarken özel alanlara girdikçe de mahremiyeti ortadan kaldırmaktadır.

İktidar aygıtlarının algılarla oynanarak manipüle ettiği çağdaş beden geçici mutluklar yaratan sistem ağlarının bir nesnesine dönüşmüştür. Manipülasyona maruz kalan çağdaş bedeninin toplumsal konumlandırılışı, metalaşması, tükenmişliği, tahrip edilmesi beden uygulamalarının temel meselesini oluşturmaktadır. Çağdaş bedenin tüketim odaklı yaşam şekli, maruz kaldığı olumsuz koşullar güncel imajlarla harmanlanarak bedende görselleştirilmiştir. Bu uygulamalar, öncelikle popüler kültürün, ardından teknolojinin etkisi altında, adeta hipnotize olmuş bedenleri sanat dili ile eleştirmektedir. Beden çalışmaları uygulandığı alanda geçici bir süre var olmaktadır. Kısa bir süre sonra, ardında hiçbir iz bırakmaksızın kaybolmaktadır. Beden uygulamalarının bu yönü, arzuları dindirmeye yönelik çabaların geçiciliğini vurgulamaktadır.

Güçlü bir sosyal eleştiri barındıran performans ve beden sanatı, mevcut koşulları algılama, sorgulama olanağı sağlamaktadır. Hayatı sorgulayan/sorgulatan sanatçı, zihinsel ya da fiziksel dinamikleri sanatsal içeriklerle harmanlayarak kendi ifadesini oluşturmaktadır. Sanat, icracının düşüncesini en iyi ifade edebileceği aktarım şeklini bulması ve kullanması halinde amacına ulaşır. Bedenin kullanıldığı sanatsal uygulamalar, bedenin nesnelleşerek metaya dönüşme potansiyelini tartışmaya açmıştır.

Özneye ait ilk ve tek meta bedendir. Sanattaki kuşatılmışlığın çıkışı belki de beden meselesiyle gündeme gelmiştir. Sanatçı başka hiçbir malzemeyle elde edemeyeceği pratiği kendi bedeni üzerinden vücuda getirerek bir tür direniş unsuruna dönüştürmüştür.

Teknolojinin yaygınlık kazandığı günümüzde meydana gelen değişim ve gelişmeleri görmezden gelmek ya da reddetmek anlamsız ve olanaksızdır. Sanat alanında da her geçen gün yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Bugünün sanatçısı, bedeni sayesinde sanatta özne/nesne unsurlarını bir arada değerlendirmektedir. Geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de beden, sanatın öncelikli konusu olmayı sürdürecektir. Beden, bireyin ilk ve daima en doğal aracı olmuştur/olacaktır. Avlayan/avlanan, haz alan/haz veren, tüketen/tüklenen beden var olduğumuz sürece bizi temsil eden yegâne alanımız olmayı sürdürecektir.

KAYNAKLAR

Adorno, Theodor W. "Kültür Endüstrisi: Kültür Yönetimi". Çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel ve Eelçin Gen. Dokuzuncu Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Aslan, Dilek. "Beden Algısı ile İlgili Sorunların Yaratabileceği Beslenme Sorunları". *STED (Sürekli Tıp Eğitim Dergisi)*. 13, (9) 2014, 326-329.

Baudrillard, Jean. "Tüketim Toplumu". Çev. Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin. Üçüncü Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.

Baudrillard, Jean. "Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme". Çev. Işıl Ergüden. Dördüncü Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

Bauman, Zygmunt. "Bireyselleşmiş Toplum". Çev. Yavuz Alogan. Birinci Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

Bentham, S. panopticon (Samuel Bentham hapishane projesi). 02 Ocak 2019 <https://www.bilgeyik.com/dunyanin-en-iliginc-cezaevi-sistemi-panoptikon-633>, 1785

Fromm, Erich. "Sevginin ve Şiddetin Kaynağı". Çev. Y. Salman, N İçten. Beşinci Basım, İstanbul: Payel Yayınevi, 1990.

Giddens, Anthony. "Modernite ve Bireysel - Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum". Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Güdüm, Sinem. Sanal Yaşamlar Ve Bilgisayar Oyunlarında Pazarlanan Şiddet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), S. 42, 1986- 1992, 2016.

Kahraman, Ö. Hedef(siz) (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Ankara, 2016.

Kahraman, Ö. Bir garip sancı (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Antalya, 2016.

Kahraman, Ö. Karekod (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Antalya, 2017.

Kahraman, Ö. Görülüyorum o halde varım (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Ankara, 2019.

Kahraman, Ö. Dur (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Ankara, 2019.

Kahraman, Ö. Yüz de yüz (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Ankara, 2019.

Kahraman, Ö. Şiddetli aşk (Video performans, video kaydı, 4.30 dk.). Ankara, 2019.

Kahraman, Ö. Hakiki deri (Beden üzerine kaşe baskı, dijital baskı). Ankara, 2019.

Khamsi, Roxanne. "Bone stem cells turned into primitive sperm cells". (13 April 2007) 22 Ekim 2018. <https://www.newscientist.com/article/dn11601-bone-stem-cells-turned-into-primitive-sperm-cells/>

Kutluer, Görkem. "Panoptisizm ve sanat, Gözetim Toplumu Panoptikon". EEMKON Kent ve Elektrik Sempozyumu Kitabı, Der. Barış Çoban ve Bora Ataman, Ege Basım: İstanbul. 49-60, 2016.

Nazlı, Aylin. "Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden". *Toplumbilim Dergisi*, 24 (Haziran 2009): 61-67.

Sproles, George. B. "Analyzing fashion life cycles: principles and perspectives. *The Journal of Marketing*", 45(4), 116–124. (1981) 10 Şubat 2019. <https://search.proquest.com/openview/699e31e3cf194c8f30a8debc225e9ade/1?pq-origsite=gscholar&cbl=41809>

Surveillant Camera Man 20 Ocak 2019 (2013) https://youtube.fandom.com/wiki/Surveillant_Camera_Man

Surveillance Camera Man 1-8, Video kaydı. 14 Mart 2019 (2018) <https://www.youtube.com/watch?v=mP5ZVPwP7bg&t=2676s>,

Toffler, Alvin. "Şok: Gelecek Korkusu". (Çev. Selami Sargut). Dördüncü Basım, İstanbul: Altın Kitaplar, 1996

Toker, Ersin. "Gözetim Toplumu Üzerine: Yüzünde göz izi var". TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Bülteni, Ağustos, (63), 61-64, 2016.

UNDERSTANDING THE MANIPULATED CONTEMPORARY BODY THROUGH BODY PRACTICES

ABSTRACT

In this research, the contemporary body, the current conditions of which are manipulated by the rulers, are discussed with applications related to body and performance art. In the study the body, which is the main characteristic of social life, is examined through the association of concepts such as the consumption industry, technology, image, icon, perception management and surveillance society. As can be seen from sociological research, the contemporary body is experiencing a rapid cultural transformation process. This situation has reached the extent that the subject is manipulated by system networks which create temporary happiness. The transformation of consumption tools into status-defining components leads to an ambiguity of real needs. On the other hand, it is observed that the members of the contemporary society are turning into individuals who are unsatisfied with their appearance and act with the desire to be discernable or visible. The body, which is the most prominent display area of action and culture, is the first and only object of the subject. For this reason, humanity has primarily used its body as a means of self-expression. Within this indicative context of the body art is one main of the forms of expression that stand out. Art production is shaped by the dynamics of its age. It is seen that the body, which is an indispensable element of art as well as the social domain, has been chosen as the subject in every period during the historical process. While the body was historically the passive object of art for ages, in the age of technology it has evolved into being the subject of art.

Keywords: Consumption Culture, perception management, commodification, Body Art, Performance, Image, Manipulation, Body, Surveillance Society